

Intermedialities: het IAPL-wereldcongres in Rotterdam

Van drie tot en met acht juni is de Erasmus Universiteit gastheer van het 26ste wereldcongres van de International Association of Philosophy and Literature. Het is voor het eerst dat dit jaarlijkse evenement plaatsvindt buiten de Verenigde Staten. Vijf dagen lang discussiëren meer dan driehonderd wetenschappers en kunstenaars over intermedialiteit. "Het 'inter' of 'tussen' is een oriëntatiepunt vanwaaruit we misschien op een andere manier met de wereld kunnen omgaan", denkt initiatiefnemer Henk Oosterling.

tekst Ad Hofstede fotografie Jeroen Willems

Henk Oosterling maakt een gejaagde indruk. Daags na de moord op stadsgenoot Pim Fortuyn, wordt de Rotterdamse filosoof belaagd door de pers om zijn visie op het drama te geven. 'Geen tijd', luidt zijn antwoord. Het is minder dan een maand voor de aanvang van het wereldcongres van de International Association of Philosophy and Literature (IAPL) en de organisatie vergt al zijn aandacht. "Een congresbureau inschakelen?", lacht hij honend. "Ja, dat kan als ze bij economie of geneeskunde een congres van dit formaat organiseren. Wij hebben het met z'n drieën moeten doen", verwijst Oosterling naar de twee andere organisatoren Liesbeth Noordegraaf en Piet Molendijk, beiden van de Faculteit Wijsbegeerte.

Oosterlings frustratie is begrijpelijk. Het is voor het eerst dat het IAPL-congres buiten de VS is georganiseerd en juist voor die gelegenheid Rotterdam en de EUR heeft uitverkoren. Niet toevallig, want op het gebied van wijsgerig onderzoek en de esthetica in het bijzonder, spelen de Rotterdamse filosofen zowel nationaal als international een vooraanstaande rol.

In dat kader is het opmerkelijk dat de organisatie het moet doen met een minimale support van de universiteit. Alleen het Trustfonds heeft een substantiële bijdrage van zo'n dertigduizend euro geleverd. De faculteit en stichtingen als Volkskracht dragen ook bij en is er een minieme bijdrage van NWO. Verder moet de organisatie een beroep doen op bevriende instellingen en een aantal studenten die als vrijwilligers hun diensten hebben

aanboden. Van de EUR kon niet meer worden verwacht dan het gebruik van de congreszalen. "Die toch al leegstonden", merkt Oosterling droog op. "Verder moeten we alles zelf financieren, tot en met de bewaking toe."

Misschien dat het onderwerp 'Intermedialities' wat te hoog gegrepen is voor de bestuurders om de betekenis ervan te begrijpen. Jammer, want intermedialiteit was de afgelopen vijf jaar rode lijn in het succesvolle onderzoek van het Centrum voor Filosofie & Kunst, dat deel uitmaakt van de Faculteit Wijsbegeerte. Anderzijds is de omvang van het congres, met enige honderden wetenschappelijke sessies die bezocht worden door meer dan driehonderdvijftig internationale wetenschappers, een signaal dat we hier met een serieuze zaak van doen hebben.

Crossovers Intermedialiteit is een begrip dat sinds de jaren negentig wordt onderzocht en dat stamt uit de kunsten. Toneelmakers, choreografen, film- en tv-regisseurs, schrijvers en beeldend kunstenaars overschrijden steeds vaker de grenzen van hun traditionele media. Een toneelstuk is hoogstzelden nog slechts een spel van acteurs op een bühne en door gebruikmaking van andere kunstvormen als video en dans meer en meer een multimediaal spektakel. (Toneelgroep ZT Hollandia bijvoorbeeld, die een voorstelling verzorgt op de EUR tijdens het congres - nog een voorbeeld van intermedialiteit, de vermenig van kunst en wetenschap - combineert literatuur, dans, film en elektronische media).

Het leven als kunst en

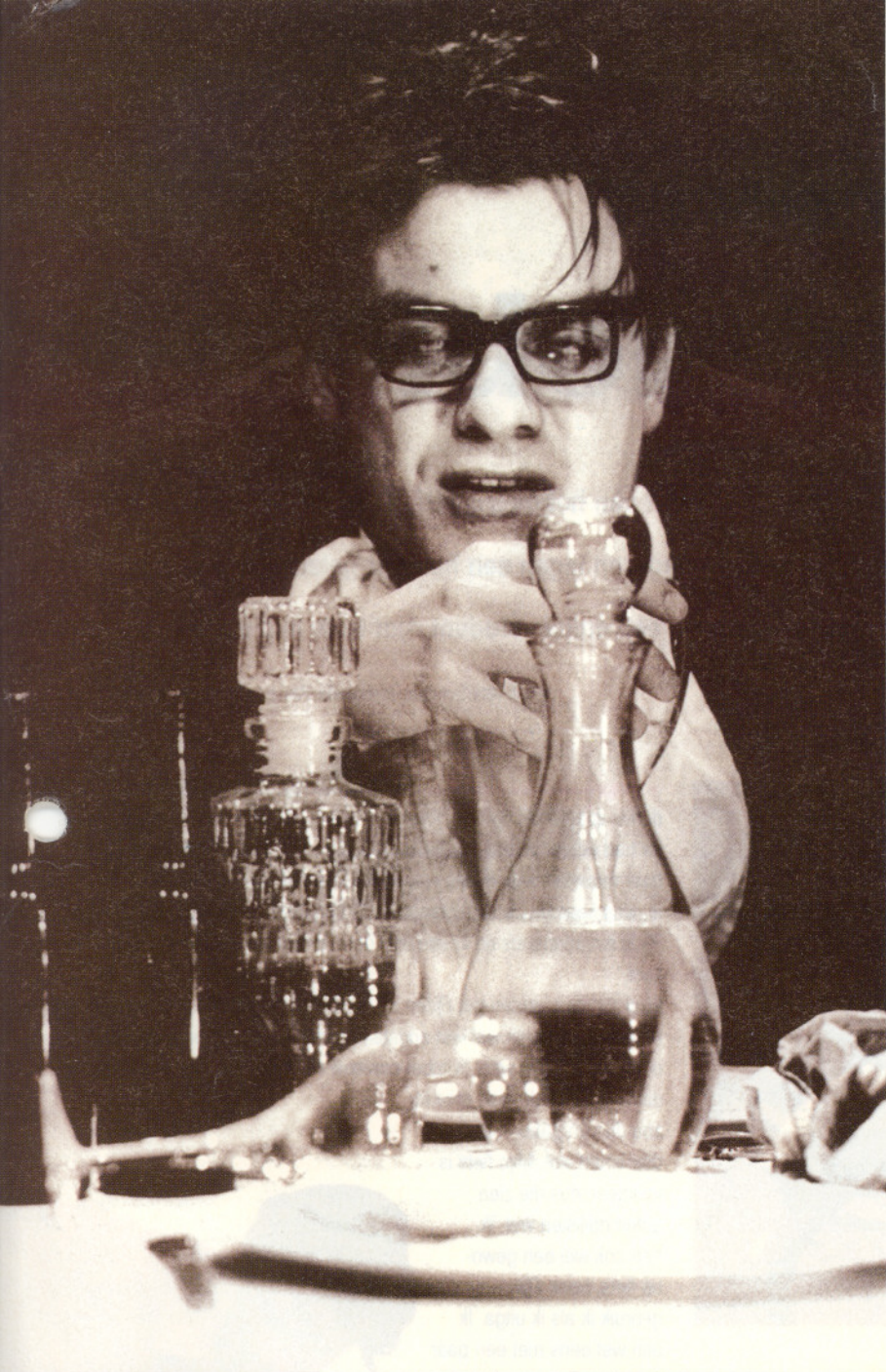
Intermedialities met onder meer Peter Greenaway, Luce Irigaray en Jean-Luc Nancy zijn er van 3 tot en met 8 juni op diverse locaties aan de EUR. De dagelijkse sessies, gehouden in de C en D zalen, zijn voor studenten van de EUR gratis toegankelijk en kosten medewerkers 30 euro. Daarnaast is er onder meer een voorstelling van Toneelgroep ZT Hollandia (toegang € 5 voor studenten en medewerkers van de EUR en € 10 voor buitenstaanders). Op 8 juni om 14.00 uur vindt het einddebat plaats: 'Inter-esse, beyond borderlines', onder leiding van Henk Oosterling en met medewerking van Rosa Braidotti, Heinz Kimmele, Slavoj Žižek en Jean-Luc Nancy.

Datzelfde geldt voor de moderne beeldende kunst waarin crossovers tussen verschillende media aan de orde van de dag zijn. Het lijkt inmiddels een eeuwigheid geleden sinds Marcel Duchamp zijn fietswiel op een krukje presenteerde en daarmee een siddering in de moderne beeldende kunst veroorzaakte. En ook in de literatuur is het verschijnsel bekend, denk aan interactieve boeken waarin de lezer bepaalt hoe het verloop van het verhaal is.

Maar intermedialiteit is niet alleen het gebruik van verschillende media naast elkaar. In de kunst treedt steeds vaker een vermenig van media op. Daarbij is het zaak 'medium' breed op te vatten. Zo laat de filmer Peter Greenaway bijvoorbeeld in zijn eerste film 'The draughtsmans contract' het landschap als medium op zich, een hoofdrol spelen. Het gaat echter verder dan dat. In de beeldende kunst wordt 'binnen' meer en meer 'buiten'. Musea bijvoorbeeld gooien het negentiende-eeuwse beeld van afgeschermd kunstcollecties van zich af en vormen zich om tot - letterlijk - transparante verzamelingen die met glazen puien kunst als het ware op straat exposeren. En toneelgroepen verlaten het tra-

Scène uit 'Voices', gespeeld door het ZT Hollandia.

Radicaal middelmatig De stap naar de filosofie is daarmee een kleine. Wat we volgens Oosterling beleven is de esthetisering van het leven zelf. "We zijn acteur geworden in ons eigen leven. Ingewebd in media leven we met een constante feedback op wat we doen en wie we zijn. Zo creëren we onze eigen levensstijl met merken als constituerend element. Fortuyn als deca-dandy is daarvan een voorbeeld. Zijn narcisme is een effect van de reflexiviteit van de media. De performance is belangrijker geworden dan de inhoud. De performance zelf heeft een bepaalde waarde en kwaliteit gekregen."

Volgens Oosterling zijn media niet langer de (hulp)middelen die ons ten dienste moeten staan, maar zijn media juist maatgevend geworden voor de relatie met onszelf, anderen en de wereld. Zonder te vervallen in een plat determinisme, bepalen niet langer *wij* de maat, maar richten we ons naar de maat der middelen. In die zin is de middelmatigheid radicaal geworden. Of het nu gaat om de moderne bodycultus met ons lichaam als medium of het feit dat we via ICT als cybernauten vierentwintig uur per dag on line zijn, het zijn de media of middelen die een loopje met ons hebben genomen. Goed beschouwd is dat Oosterlings variant op wat men met Lyotard kan noemen 'la condition postmodern'. In dat kader stelt Oosterling ook terecht de vraag naar de identiteit: "Bestaan wij nog? En zo ja, wie zijn wij dan wel?" Wat in de moderniteit nog als vanzelfsprekend bestond, namelijk het individuele subject dat een duidelijk 'ik' bezit, een idee van een afgeronde identiteit, is in het postmoderne perspectief opgelost in de media. We zijn niet langer individuen, schrijft Oosterling in 'Radicaal middelmatigheid', maar *dividuen*, knooppunten in netwerken, zonder duidelijk een eigen kern.

Inter-esse De vraag is of een nieuwe relatie tot de media, onszelf en 'de ander' in een radicaal middelmatige wereld nog mogelijk is. Oosterling denkt van wel. Zijn antwoord is de 'hypokritiek', een Von Munchhausiaans staaltje van acrobatiek waarbij wij onszelf als het ware met de handen onder de voeten omhoog tillen. "Ik geloof niet dat we de media kunnen afschaffen. Natuurlijk kun je je auto wegdoen, maar daarmee blijf je auto-mobiel. Wat nodig is, is een andere relatie tot de media. Het beseft dat media als kwaliteit niet belangrijk zijn, maar dat het middelen zijn die ons toegang geven tot de wereld."

Net zoals het bij intermedialiteit in de kunsten gaat om de relatie tussen de gehanteerde media, denkt Oosterling dat het 'inter' ook bij mensen meer

de kunst van het leven

ditionele theater door op locaties voorstellingen te geven waarbij soms zelfs het onderscheid tussen acteurs en publiek vervaagt.

Er zijn voorbeelden te over, waarbij de vermenging van media in de kunsten zover is doorgevoerd dat het niet eens meer opvalt. Zo zijn veel kunstenaars actief in de reclame, terwijl omgekeerd reclame het terrein van de kunst binnendringt. Dat laatste is al langer geleden gebeurd met foto's en later films. Waar het predikaat 'kunst' tot het begin van de negentiende eeuw was voorbehouden tot unieke objecten met een uitzonderlijke aura, kunnen massaproducten (vanwege hun technische reproduceerbaarheid) als de fotografie en cinema nu tot 'kunst' worden gerekend. En wat te denken van de politiek. Als het fenomeen Fortuyn ons iets heeft duidelijk gemaakt is dat politiek theater is (geworden). Niemand meer die er van opkijkt (in de VS heeft een acteur het tot president geschopt), behalve dan als het stuk geen happy end kent en de hoofdpersoon wordt vermoord.

centraal gesteld moet worden. "Het gaat in toenemende mate om wat tussen mensen gebeurt en niet langer om individuen. Het 'inter' of 'tussen' biedt ons misschien een andere manier om met de wereld om te gaan." Vandaar dat Oosterling pleit voor een 'inter-esse', een zijn tussen, een bestaan waarbij het inter centraal staat. "Niet als oplossing, maar als een alternatief", waarschuwt hij. Oplossingen behoren tot het domein van het moderne, in het postmoderne gaat het vooral om mogelijkheden in de zin van virtualiteiten.

En zoals bij de kunsten, moet ook in het leven een esthetiek uitkomst brengen. Een esthetiek die de nadruk legt op creativiteit. "Ik geloof in creativiteit. Het is kiezen voor openheid in plaats van geslotenheid. Creativiteit is een tool om andere wendingen te forceren, om via het inter-esse op een andere manier te praten over de politieke en cultureel-maatschappelijke werkelijkheid."